

Értelmiségi karriertörténetek, kapcsolatháló, írócsoportosulások 4.

2021. június 16–18.

Szervezők: Boka László, Biró Annamária

AZ ELŐADÁSOK ÖSSZEFOGLALÓI

Ablonczy Balázs (BTK Történettudományi Intézet – Lendület-Trianon 100 Kutatócsoport – ELTE, Művelődéstörténeti Tanszék, Budapest)

A székelly network. A SzEFHE és az Erdély-kultusz magyarországi hálózata 1920–1970

Az előadás arra keresi a választ, hogy a trianoni békeszerződés után az erdélyi irodalom intézményesülése milyen hálózatokon, személyeken és intézményeken keresztül jut el a megmaradt Magyarországra, ott hogyan formálja a közbeszédet, és hogyan konstruálódik meg az az Erdély-kép, amelynek lassú változását csak az ezredfordulótól figyelhetjük meg. Itt és most elsősorban a Székely Egyetemi és Főiskolai Hallgatók Egyesületének személyi hálóját és lapkezdeményeit (*Új Élet*, *Híd*) vesszük szemügyre és személyi hagyatékok, levéltári iratok, hivatalos dokumentumok, visszaemlékezések segítségével azt is megpróbáljuk bemutatni, hogy mi az oka e hálózat rendszereken átívelő szívósságának, illetve kik azok a referenciaszemélyek, akik az Erdély-kép építésének ágensei lesznek az államszocialista Magyarországon is.

Albu-Balogh Andrea (PKE, Magyar Nyelv- és Irodalomtudományi Tanszéki csoport, Nagyvárad)

Szövegről szövegre. A szövegvariánsok vizsgálata Karácsony Benő karriertörténetének kontextusában

Az előadás témája a szövegvariánsok vizsgálata Karácsony Benő erdélyi író életművében. A vizsgálatot az indokolja, hogy a regényként könyv alakban megjelent művek egy-egy részlete bizonyos változtatásokkal megjelent a korabeli folyóiratokban, valamint novelláinak egy része is többféle variánsban maradt fenn. Az előadás során a különböző szövegvariánsokat vizsgáljuk, arra keresve a választ, hogy milyen elvek mentén történtek a változtatások. A fenti kérdések áttekintésével egyúttal Karácsony Benő műhelytitkaiba is betekinthetünk. A kutatás másik iránya az életmű darabjainak posztumusz újrakiadását vizsgálja. A kommunizmus időszakában megjelent kiadások több ponton is eltérnek a Karácsony Benő életében megjelent kötetek szövegiségétől. A változtatások a fennálló ideológiai elvek alapján történtek. Ez utóbbi kutatási irány egyfajta esettanulmányként szolgál a kommunizmus időszakának szövegkiadási gyakorlatára nézve. Az író életművének szövegvariánsait kutatva egyúttal az írói karrier alakításának és alakulásának folyamatát is megvizsgálhatjuk. A Karácsony Benő életében megjelent többszöri szövegkiadások és szövegvariánsok úgy értelmezhetők, mint az írói karrierépítés mozzanatai, míg a posztumusz újrakiadások a diktatúra szorításában, már a szerző szándékától függetlenül határozták meg az életmű további alakulását, illetve befogadástörténetét.

Antal Balázs (Nyíregyházi Egyetem, Nyelv- és Irodalomtudományi Intézet, Nyíregyháza – PKE, Magyar Nyelv- és Irodalomtudományi Tanszéki csoport, Nagyvárad)

Írócsoport(ok) a „népszolgálatosság” jegyében (?): Az abszurd próza és annak írói az erdélyi regionális kánonban

Előadásomban az erdélyi regionális kánon jelentékeny rétegét képviselő abszurd próza íróival foglalkozom, akik a hatvanas-hetvenes évek fordulóján a szociológiai értelemben vett nemzedéki „határokat” átlépve olyan valóságos szellemi generációt alkottak, mely a régióban a transzilvanisták köre óta nem volt (még ha csak részlegesen is beszélhetünk bármiféle csoporttudatról körükben). Nemkülönb, teljesen másféle elgondolások mentén haladva, és másféle célokat szem előtt tartva, számos olyan narrációs eljárással kísérleteztek, amelyeket majd a prózafordulat utáni „újpróza” jellemzői között tartunk ma számon. Az abszurd hullám a hetvenes években – javarészt politikai nyomásra is – alábbhagyott, írói vagy elhagyták Erdélyt, vagy azt írták a továbbiakban, amit a román cenzurális viszonyok közt még lehetett, vagy teljesen elhallgattak. Munkámban elsősorban az ő történeteik érdekelnek.

Balázs Imre József (BBTE, Magyar Irodalomtudományi Intézet, Kolozsvár)

A Cobra-modell relevanciája a magyar kultúrában

A Cobra nemzetközi művészcsoport (1948–1951), amelyik nevében Koppenhága, Brüsszel és Amsterdam rövidítéseit hordozta, valójában még tágasabb kisugárzással rendelkezett: Franciaországban és a skandináv országokban is nagy hatást fejtett ki az art brut és az absztrakció sajátos ötvözésével. A csoport két festő tagja, Jacques Doucet és Corneille 1947-ben, még a Cobra megalakulása előtt több hónapot töltött Magyarországon, szoros kapcsolatokat építve ki a magyarországi Európai Iskola tagjaival. Az előadás a kölcsönös hatások komplex jellegét vizsgálja, követve a kapcsolatok későbbi interferenciáit is, nemzetközi keretben. Ugyanakkor a Cobra csoport működését több országot befogó hálózatossága révén tekinti modellértékűnek, és vizsgálja a Cobrával kapcsolatba kerülő magyar kultúraszervezők hasonló törekvéseit is.

Biró Annamária (BBTE, Magyar Irodalomtudományi Intézet, Kolozsvár)

Kortárs történelmi regények értelmiségképe

Az előadás kiindulópontja Láng Zsolt *Bolyai* című kötete. A nemeuklidészi regény szinte megköveteli magának a tükrözött szerkezetet, Láng és Bolyai élete és személye közötti összefüggések és párhuzamok elgondolkodásra készítetik az olvasót: mit jelent az alkotói lét a 19. században, mit ad ehhez hozzá és mit vesz el a közeg. Ehhez képest hogyan él, hogyan gondolkodik, milyen önreprezentációs stratégiái vannak egy 21. századi írónak. Mindezek milyen narrációs keretben jelennek meg és hogyan erősítik vagy oltják ki az értelmiségi szerepkörök belénk épült sztereotípiáit – erre keresi a választ ez a tanulmány. További kérdés, hogy a 18-19. századi tudósi, alkotói, értelmiségi létnek milyen reprezentációi vannak más kortárs regényekben, ezek hogyan viszonyulnak a Láng által megteremtett Bolyai-képhez.

Boka László (BTK Irodalomtudományi Intézet, Budapest – PKE, Magyar Nyelv- és Irodalomtudományi Tanszéki csoport, Nagyvárad)

Vesta-tűztől a „hideg szemű” barátokig. Ady váradi kapcsolathálója

Adynak sok támogatója s még több rajongója volt, de igazán meghitt baráti kapcsolatot – akárcsak hosszú távú párkapcsolatot, szerelmet – igazán kevesekkel ápolt. Az utóbbi száz esztendő Ady-filológiájában számos visszaemlékezés illetve értekezés számolt be a tragikusan rövid, bő húsz esztendőre tehető alkotói életút legfontosabb helyszíneiről, a költő szívének kedves vagy viszolygott városokról, azon belül a konkrét élethelyszínek (redakciók, albérletek és hotelszobák, kávéházak és kiskocsmák, orfeumok vagy éppen szanatóriumok) eseménysorairól, s ezekben természetesen a költő-publicista gazdag kapcsolati hálójáról. Az előadás egyrészt Adynak „a vér városá”-ban kialakított, legalább két korszakra bontható kapcsolati hálóját

igyekszik felvázolni és némiképp kategorizálni, mely az életút kacskaringóin túl az identitásformálódásra és természetesen poézisére is erőteljes hatással bírt. Ady Nagyváradon ismerkedett meg Biró Lajossal és Nagy Endrével éppúgy, mint Fehér Dezsővel vagy a később „ártás és téboly”-nak mondott Szűts Dezsővel, Somló Bódoggal és Nagy Mihálllyal, illetve a későbbi *A Holnap* környéki alkotótársakkal (Dutka, Emőd, Antal Sándor, stb.) és helyi képzőművészek (Tibor Ernő, Balogh István), valamint színművészek sorával. Konkrét újságírói munkája mellett itt jelent meg második verseskötete, az itt töltött időszakhoz és életformájához fűződik egész életét befolyásoló „intim tragédiája” is, de a lét teljességét és a Mindenséget áhító költő itt ismerkedett meg élete szerelmével, Lédával is. Mindezekon túl Ady Nagyváradon lelkes pártfogókra, támogatókra is talált (Sonnenfeld Adolftól Werthemstein Viktorig, vagy az általános választójog bevezetéséért harcoló szabadkőműves Várady Zsigmondig). Az előadás ezért is, kiemelten figyelni kíván a kortársak tengerében Ady közeli barátaira, Szabó Dezső kifejezésével a „lényege szerint teljesen baráttalan” egyénhez közelálló kevesekre, hiszen az Ady-filológia nem egyszer e téren is végletek közt ingadozik.

Borbás Andrea (Petőfi Irodalmi Múzeum, Budapest)

„Azt se hidd, hogy e levél irodalmi-levél”. A levélíró Ady Endre szerepei

Ady Endre irodalmi vezér szerepe, Kazinczyval szemben, nem a levelezésében mutatkozik meg. Levelezése jobbra magánlevelezés, mégis találhatunk a korpuszban irodalmi leveleket; olyanokat is, melyek gondolatmenete, költői képei versben ismétlődnek meg. Mivel az irodalomtörténet, az irodalmi mozgalmak története szempontjából a folyóirat-szerkesztőkkel, írói társakkal, irodalomtudósokkal folytatott levelezése a leginkább releváns, előadásomban azt vizsgálom, milyen identitásképző eljárásokat működtet ezekben, illetve hogyan alakulnak (írói) énszerepei, szerepei a címzettek függvényében.

Csörsz Rumen István (BTK Irodalomtudományi Intézet, Lendület Nyugat-magyarországi irodalom 1770–1820 kutatócsoport, Budapest)

Cseppben a tenger. Nagy János szanyi plébános íróbarátai

Nagy János 1732-ben Nagyváradon született, de élete zömét Győrben, majd a Rába-parti Szany községben töltötte falusi plébánosként, itt halt meg 1803-ban. A jezsuita rend feloszlásáig e községben tevékenykedett, de később is gyarapította a világi irodalomban jeleskedő hazai jezsuiták, elsősorban Faludi Ferenc örökségét. Legismertebb munkája az 1790-ben kiadott *Nyájás Múza* egyike volt a kor legnépszerűbb versesköteteinek. Tréfás moralizáló versei (Rabener nyomán), de még inkább csúfolói és táncdalai sokakra hatottak, s a magyar közköltészet fontos ihletőjévé váltak. Általuk a kis falu verselgető plébánosa belépést nyert a magyar irodalom bontakozó, önszerveződő hálózatába. S noha levelezésének zöme elveszett, de másodlagos, például kötetben episztolaként kiadott levelek nyomán megpróbálhatunk képet alkotni például Pálóczi Horváth Ádámhoz vagy Sándor Istvánhoz fűződő viszonyáról.

János Szabolcs (PKE, Magyar Nyelv- és Irodalomtudományi Tanszéki csoport, Nagyvárad)

Utazó német értelmiségiek a 18-19. századi Erdélyben

Az utóbbi évtizedek irodalom- és kultúratudományi kutatásai jelentős teret szentelnek a 18. század második felétől egyre inkább elterjedő útleírásoknak, különös tekintettel az egyes útleírásokban megjelenített, idegenben szerzett élmények és tapasztalatok feljegyzéseinek és az ún. idegenképek narratív vizsgálatának. A 18. század végén Erdély felfedezetlen terület, *terra incognita* volt a délkelet-európai kultúrkörök számára, ami elsősorban e régióknak a német nyelvterület fő központjaitól való távolságának és fordultatos történelmének köszönhető. Ezért egyáltalán nem meglepő, hogy a kor geográfusainak, útirajzíróinak és tudósainak legfőbb törekvése az volt, hogy Erdélyt fizikailag érzékelhetővé, földrajzilag behatárolhatóvá tegyék. Az előadás azokat az írói stratégiákat vizsgálja, amelyek Erdély régióinak népszerűsítését szolgálták, miközben irodalomtörténeti szempontból is izgalmas, a Magyar Királyságról és Erdélyről beszámoló dokumentarista és fiktív szövegeket kíván göröcső alá vonni. Ilyenek a

Johann Lehmann szerzői név alatt megjelent *Reise von Pressburg nach Hermannstadt in Siebenbürgen* és a Christoph Seipp néven kiadott *Reise von Pressburg durch Mähren, beyde Schlesien und Ungarn nach Siebenbürgen und von da zurück*, valamint Franz Josef Sulzer egyik 1782-ben megjelent írása, de a Johannes Centurius von Hoffmannsegg báró 1800-ban kiadott útirajza is. Az előadás végül Ignaz von Born *Briefe über Mineralogische Gegenstände, auf seiner Reise durch das Temeswarer Bannat, Siebenbürgen, Ober- und Nieder-Hungarn* cím alatt megjelentetett fiktív leveleire is kitér.

Káli Anita (BTK Irodalomtudományi Intézet, Budapest)
Ontogenea: Barnás Ferenc A kilencedik és Életünk végéig

A szegénység témája és poétikája a huszadik század magyar irodalmának visszatérő epikai tendenciája. Az ezredforduló óta a szegénység irodalmi reprezentációja ismét előtérbe került – sőt, talán nem túlzás azt állítani, hogy valóságos trendről beszélhetünk –, a kortárs próza a szegénységet számos változatában emelte témává, ezzel párhuzamosan a szegénységábrázolás újabb poétikáját teremtette meg. A szegénység megjelenítése a szépirodalmi művekben azonban több szempontból meglehetősen problematikus, artikulálhatóságának kérdését szinte minden értelmező kulcsproblémának tartja. A szegénység valamitől való megfosztottságként értelmezéséhez a nyelvi értelemben vett megfosztottság, a kifejezésre való képesség vagy a szegénység mint tapasztalat formába öntésének hiánya is kapcsolódik. A szegénységhez mint irodalmi témához és formához kapcsolódva Barnás Ferenc *A kilencedik és Életünk végéig* című regényeit vizsgálom. Előadásom a társadalmi rétegváltás – Milbacher Róbert fogalmával élve a kulturális migráció – és az autofikció lehetséges kapcsolatát tanulmányozza, illetve arra is kitér, hogy a szegénységirodalom, mint képviseleti irodalmi fogalom hogyan kapcsolódhat a kortárs irodalom szegénységről szóló beszédéhez.

K. Horváth Zsolt (ELTE, Média és Kommunikáció Tanszék, Budapest)
Pol-beat: forradalmi „népzene” egy poszt-heroikus korban. A Gerilla együttes és a rendszerkritikus baloldali értelmiségi körök Budapesten, 1966–1969

Az 1967 és 1969 között működő Gerilla együttes története a visszaemlékezésekben egyértelműen nosztalgikus, de lekicsinylő tónust kap. Pedig a protest song magyarországi megfelelőjeként szemlélt „pol-beat” irányadó zenekara megannyi jelentős értelmiségi kör hálózataként is leírható. Tevékenységük jóformán érthetetlen anélkül a globális forradalmi tematika nélkül, melyet a hidegháború egy sajátos időszakában Kuba és Vietnam jelentett sok baloldali fiatal számára. De vajon mit jelentett mindez a kádári Magyarországon, ahol a rendszerkritikus, az MSZMP-től jócskán balra álló értelmiségi csoportok jobb esetben csak megfigyelés alatt álltak („Társaskör”), rosszabb esetben a bíróság előtt feleltek nézeteikért („maoista” per). A Gerilla létrejötté és működése tehát elválaszthatatlan, egyik oldalt az Imre Katalin, Ladányi Mihály, Nagy Sándor köré írható irodalmi társaságtól, a másik oldalt pedig a Maróthy János és Vitányi Iván nevével fémjelezhető muzikológiai és zeneszociológiai körtől. Az összekötő kapocs pedig a Gerilla éceszegébere, jó néhány szerzeményének dalszövegírója: Haraszi Miklós költő volt. Az előadás azt mutatja be, hogy szerveződtek ezek a rendszerkritikus baloldali művészkörök a hatvanas évek Budapestjén, milyen befolyással voltak az akkori fiatal költőkre és értelmiségiekre. Arra is kitérünk, hogy a forradalmi tematikát hogyan sajátította ki a rendszer, s tette a KISZ és az állami szervek hivatalos, ál-forradalmi, komodifikált midcult műfajává, mellyel gyorsan tönkre is tették a pol-beatet.

Keszeg Anna (BBTE, Kommunikáció, Közkapcsolatok és Reklám Intézet, Kolozsvár)
A kelet-európai kortárs sorozatgyártás karriermintázatai

A kortárs nemzetközi sorozatgyártás divatja a kelet-közép-európai régiót is helyzetbe hozta: lassan egy évtizede emlegethetünk minőségi lokális tartalmakat. Ugyanakkor produkciós szemszögből e terület intézményesülése új szakmák, kompetenciák kialakítását feltételezte, mely egy évtized alatt csak úgy tudott bekövetkezni, hogy a kulturális iparágak korábban

intézményesült területeiről érkeztek szakemberek. Kelet-Közép-Európában a színház, az irodalom, a reklámfilmgyártás és a filmgyártás bizonyultak olyan területeknek, melyek kompetenciáit újragondolva ez az új tartalomgyártási struktúra fel tudott épülni. Az előadás magyar, román, cseh és lengyel példák alapján mutatja meg azt, milyen karriertörténetek és átképzéstörténetek teremtették meg a mai kelet-közép-európai sorozatgyártást.

Ladányi István (Pannon Egyetem, Irodalom- és Kultúratudományi Intézeti Tanszék, Veszprém)
Nemzedéki fellépés, csoportrepresentáció, egyéni karrier. Az újvidéki Új Symposion folyóirat első nemzedékének összehasonlító karriervizsgálata

Az *Új Symposion* folyóirat első évfolyamainak szerkesztői – egyúttal a folyóirat meghatározó szerzői – egy kivétellel a vajdasági magyar kultúra meghatározó alakítói: szerzői, szerkesztői, irodalomtudósai, kritikusai, intézményvezetői lettek. A nemzedék kifejezetten konfrontatívan lépett fel, és az idősebb nemzedékek tagjainak kereszttüzeiben építette csoportidentitását. A symposionisták ugyanakkor kifejezetten támogatták a csoporttagok egyéni értelmiségi azonosságának a létesítését is, és az egyes alkotók a folyóirat működésének első éveiben felismerhető alkotói arcra tettek szert. Az első nemzedék által alkotott szerkesztőség 1971-es felszámolását követően a csoporttagok a korábban már körvonalazódott alkotói pályákat folytatják, egyéni utakon, néha egymás útjait keresztezve is, de a közös Symposion-hagyomány örököseként. A jelen vizsgálat az *Új Symposion* történetéhez kapcsolódó kutatás részeként arra irányul, hogy a közös fellépésnek, a csoportidentitásnak, a közös alkotói gyakorlatoknak mennyire volt szerepe a későbbi egyéni karriertörténetekben, mi és hogyan manifesztálódott a közös nemzedéki narratívából az önrepresentációkban.

Lakatos Attila (Római Katolikus Püspökség, Nagyvárad)
Egy rendhagyó történész életpálya: Tóth-Szabó Pál. Premontrei kanonokból a Tanácsköztársaság főlevéltárosaig

Nagyvárad a modern magyar történetírás kezdeteitől egyik fontos helyszíne volt a történelem kutatásának és segéddisziplínáinak. A szakma kiválóságai közül többek közt Pray György, Gánóczy Antal, Fejér György, Rómer Flóris vagy Fraknói Vilmos is élt és dolgozott itt. Mindez elsősorban két intézménynek volt köszönhető. A város Szent László által alapított székeskáptalanának, amely a 15. századtól adott otthont humanisták, tudósok, művészek és költők contuberniumainak, a 19. század elejétől pedig négy kanonoki stalluma hivatalosan is a magyar egyházi tudományos élet jeleseinak a jutalmazására tartatott fent. A másik meghatározó intézmény a Premontrei Rend s annak Főgimnáziuma volt, amelynek kötelékébe egykor Tóth-Szabó Pál, az utolsó híres váradi történész-nemzedék jeles tagja is tartozott. A szegény paraszti sorból származó, apró Abauj-Torna vármegyei faluból induló kisdíák a premontreiek anyagi támogatásával végezte alsóbb iskoláit, majd az érettségit követő próbaév után a felvételét kérte a rendbe. Tanári és kutatói karrierjét Nagyváradon kezdte meg, tudományos kéziratát ezt követően sorra nyerték az MTA, illetve a Magyar Történelmi Társulat pályázatait. Ennek nyomán Fraknói Vilmos is felfigyelt rá s bevonta a Római Magyar Történelmi Intézet kutatómunkájába. 1908-ban Budapestre rendelték, ahol a Norbertinum rendes, valamint a Budapesti Tudományegyetem magántanáráként a század első évtizedének végére a Zsigmond-kor egyik legkiválóbb kutatójává képezte magát. Ígéretes egyházi és tudományos pályáját azonban felcserélte a polgári élettel: 1912-ben a szerzetesi fogadalmát feladva kilépett a rendből, később polgári házasságot kötött, amivel nem csak egyházi, de társadalmi kapcsolatrendszerét is aláásta. Az előadás e rendhagyó karriertörténet részleteibe kíván beavatni. Az világháború végéig a Fővárosi Levéltár másodlevéltárosaként dolgozó Tóth-Szabó ugyanis a Tanácsköztársaság idején – tudományos felelősségérzettel indítatva mintsem politikai meggyőződésből – elvállalta az Országos Levéltár igazgatói posztját, amely miatt később perifériára sodródott. 1925-ben, alig 53 esztendősen kényszernyugdíjazták, ezt követően már sem a közéletben sem a tudományos pályán nem maradhatott tevékeny.

Major Ágnes (BTK Irodalomtudományi Intézet, Budapest)

„*Ó művész mennyit kell vesződnöd*”: Babits karrierfordulata és a költői munkafolyamat változása

Babits Mihály első két verskötetének (*Levelek Iris koszorújából* [1909]; *Herceg, hátha megjön a tél is!* [1911]) megjelenése után, már a *Nyugat* szerzőjeként, a napi irodalmi élet egyszerre bíralt és elismert résztvevőjeként közléskényszerrel szembesült. Folyamatosan jelen kellett lennie a folyóirat és a nyomtatott sajtó más fórumainak oldalain, ezért nem maradt annyi ideje verseinek kidolgozására és véglegesítésére, mint korábban. Bár munkahelyi kötelességeit továbbra is a tanítás igényei szabták meg, baráti köre tágult, magánéleti elfoglaltságai pedig változatosabbak lettek. Ennek következtében 1910 végétől közelebb került egymáshoz verseinek első megfogalmazása és azok első közlésének ideje. Szerepének és jelenlétének megerősítése vagy valamilyen alkalom miatt korábban írt verseit is közölte, de folytatás, kidolgozás nélkül maradtak befejezetlen verskezdeményei és kézirat-variációi. 1911 után Babits szerepe egyértelműen megváltozott az irodalmi életben, ez pedig látványos változást hozott kéziratok hagyatékának összetételében.

Morvai Tünde (Wesley János Lelkészképző Főiskola, Budapest)

Felvidéki akadémikusok karrierútja a századfordulón

Az északi vármegyéből származó akadémikusok különböző nemzetiségű és vallási háttérrel rendelkeztek. Kutatásom során azt vizsgálom, milyen akadémiai karrierutak modellezhetők a nemzetiségi és vallási azonosságok és eltérések alapján. Adatbázisom alapját a Magyar Tudományos Akadémia almanachjai képezik, melyet további lexikonok adataival bővítettem a prozopográfia módszerével.

Németh Zoltán (Varsói Egyetem, Neofilológiai Kar, Magyar Tanszék, Varsó)

Transzkulturális hálózatok (Csehy Zoltán: Grüezi! Fél év Svájc)

A transzkulturalizmus olyan szerzőket, művészeti alkotásokat, kulturális jelenségeket képes újszerű nézőpontok felől értelmezni, amelyek a nyelvi és kulturális határátlépések terében léteznek. Wolfgang Welsch a mixeltségre, a permeációra, a hibriditásra, valamint a kultúrák külső hálózatos összekapcsoltságának tapasztalatára, míg Ariana Dagnino a határokon való áthatolás, az utazás, az örökös úton levés jelenségeire figyelmeztet ezzel kapcsolatban. Csehy Zoltán *Grüezi!* című kötete több szinten épít transzkulturális hálózatokat, kulturális és földrajzi értelemben is kozmonómáid identitást, a többkultúrájúság, kulturális keveredés és csere eseményeit megjelenítve.

Papp Ágnes Klára (KRE, Magyar Nyelv-, Irodalom- és Kultúratudományi Intézet, Budapest)

Ady "Baudelaire hálójában"

A Baudelaire-Ady hatástörténeti kapcsolat, ahhoz képest, hogy már-már közhelyszerű megállapítása a recepciótörténetnek, a szövegközpontú vizsgálatok terén meglehetősen alulreprezentált kérdés az összehasonlító kutatásban. Az előadás a motivikus és tematikus párhuzamokból kiindulva ennek a "kapcsolati hálónak" a felrajzolására tesz kísérletet. E vizsgálat során egyrészt arra tesz kísérletet, hogy rekonstruálja azokat a motívum- és képzetköröket, amelyek mindkét szerző verseiben előhívják a párhuzamos metaforizációt. Ez egyben a párhuzamos motívumok kontextusba helyezésével jár együtt, ami viszont lehetővé teszi annak a kérdésnek a feltevését, hogy mennyire mély ez a hatás: a látásmód, a költészetfelfogás terén milyen mélységben mutatható ki. Egyszersmind az olyan megállapítások háttérét is igyekszik feltárni, mint Szegedy-Maszák Mihály sokat idézett gondolata arról, hogy Ady a romantikusok felől olvasta Baudelaire-t, Pór Péternek a baudelaire-i organikus verseszményével szembeállított "nem-szerves" Ady-líráról alkotott elképzelése, vagy Korompay H. Jánosnak az Ady Baudelaire-fordításait elemző tanulmányában tett kijelentéseinek a hatástörténet más terén való érvényesíthetősége.

Rédey-Keresztény János (ELTE BTK, Irodalomtudományi Doktori Iskola – Lendület Nyugat-magyarországi irodalom 1770–1820 kutatócsoport, Budapest)

Agyich István kapcsolathálója az alkotói pálya fényében

Agyich István (1730–1789) latin nyelvű alkalmi költészete kiemelkedik korának hasonló jellegű költői teljesítményei közül. A pécsi kanonok a dél-dunántúli régió társadalmi, gazdasági és kulturális fellendülését rögzíti hol elégikus, hol kispikái terjedelmű költeményeiben. E szövegek mindegyike a régió meghatározó alakjaihoz, mágnásokhoz és főpapokhoz íródott, így például Széchényi Ferenchez vagy Klimó György. Agyich versszövegeinek, illetve töredékes levelezésének felhasználásával egy olyan értelmiségi karrier alakulástörténetét szeretném felvázolni, amely talán kevésbé a személyes kontaktus, mint inkább az irodalmi műalkotás stratégiai működtetése, az alkalmi vers képviselői jellege mentén generál kapcsolatokat.

Schein Gábor (ELTE, Modern Magyar Irodalomtörténeti Tanszék, Budapest)

Az irodalmi tér átalakulása az 1990-es évek Magyarországon

Tervezett előadásomban azokat a változásokat szeretném leírni, illetve leírhatóságuk akadályait feltérképezni, amelyek a 1990-es évek elején mentek végbe Magyarországon az irodalmi mezőben, átírva a korábbi játékszabályokat, a szimbolikus tőkefelhalmozás lehetőségeit és kritériumait. A vizsgálat ezért alapvetően kultúrszociológiai jellegű. A vizsgálat kiterjed az irodalmi és a politikai tér viszonyrendszerének átalakulására, ami jelentősen befolyásolta a metapolitikai megszólalásmódok szerkezetét is. Nyilvánvaló nehézséget jelent a leírásban, hogy ilyen szerkezeti vizsgálatoknak viszonylag csekély hagyománya van a magyar irodalomtudományban. A források nagy száma ellenére az irodalmi mező közelmúltbeli változásairól is viszonylag kevés tudományos igényű értelmezéssel rendelkezünk. További, az előadás egész alaphelyzetét és performanciáját is meghatározó körülmény, hogy én magam is részese voltam és vagyok a leírandó folyamatoknak. Ezért a vizsgálat a részemről csakis a bennelét eredendően ironikus pozíciójából képzelhető el. A perspektívát pedig meghatározza, hogy az autonóm, önreferens művészet '90-es években megfogalmazott eszményei, amelyeket akkor az irodalmi mező szereplőinek nagyrésze osztott, a 2000-es évek folyamán gyanúba keveredtek, és mára súlyos viták tárgyai lettek.

Szajbély Mihály (SZTE BTK, Kommunikáció- és Médiatudományi Tanszék, Szeged)

Értelmiségi szerepkörök határán. A Magyar Könyvkiadók Egyletének életre hívása 1878-ban

„Milyen szép az, ha valakiről azt mondják, hogy hazafias szellemű! [...] Nálunk Magyarhonban egy idő óta fájdalom, nagy mérveket öltöttek ezen címen a visszaélések, különösen a kereskedelmi osztálynál kapzsi haszonlesésre használják fel [...] A magyar könyvkereskedők, hivatásuk kellő érzetében nem a külsőségek hamis álcáját használták a magyarosodás eszközül, hanem igenis a magyar szellemet kívánták terjeszteni [...]” E sorok Lévai Mórnak egy, a nemzeti művelődés ügyével visszaélő könyvárust leleplező cikkéből származnak, és a *Magyar Könyvkereskedők Egylete* lapjában, a *Corvinában* jelent meg. A jó három évvel korábban, 1878. augusztus 21-én létrejött egyesület a maga programjában nála differenciáltabban fogalmazott. „Midőn [...] a célból gyűltünk össze, hogy első sorban az anyagi jólétünket gátoló kinövészek megszüntetésére törekedjünk, egyrészt a könyvkereskedelem régi tekintélyét akarjuk visszaszerezni, másrészt pedig az irodalom újra felvirágzását előmozdítani.” Egyértelmű mondatok, a prioritások és az ok-okozati összefüggések világos megfogalmazásával. Eredendően gazdasági program, a cél a könyvkereskedők anyagi jólétének előmozdítása, s ha ezt sikerül elérni, annak haszna lesz az irodalomra nézve is. Voltak persze, akik mögötte a pusztá profitmaximalizálásra való törekvést láttak. „Hat der ungarische Buchhandel etwa eine blühende Schulbücherliteratur geschaffen? [...] Hat er die Nationalliteratur zur Entwicklung gebracht? Sind die ungarischen Klassiker durch den Buchhandel Gemeingut des Volkes geworden?” Josef Rillnek az egyesület létrehozása *valódi motivációját* leleplezni igyekvő kérdései mögött rejlt

valódi motivációt viszont az egyesület elnöke, Aigner Lajos leplezte le: Rill vádjai mögött valójában saját gazdasági szempontjainak az érvényesítése állt. Üzleti érdek feszült tehát üzleti érdekekkel szemben, miközben mindkét fél a nemzeti műveltség szolgálatáról beszélt. De lehetett volna-e másként? Az előadás, a modern, funkcionálisan differenciálódott társadalom által az adott helyzetben felkínált értelmiségi szerepkörök meghatározásával és körülírásával erre a kérdésre keresi a választ.

Széchenyi Ágnes (BTK Irodalomtudományi Intézet, Budapest)

Újságíró – író – filmíró. Biró Lajos útja Bécestől Nagyváradon át Hollywoodig és a londoni végállomásig

A hevesi szatócs fia banki kifutófiú lesz Pesten, majd ismeretlenül beállít Vészi Józsefhez, hogy a *Budapesti Napló* tekintélyes főszerkesztőjétől ajánlólevelet kérjen Párizsba. Újságíró akart lenni a fény fővárosában, de a kor betegsége, a tüdőbaj miatt vissza kell térjen, s szinte ugyanazon a napon érkezik Nagyváradra, mint Ady Endre, akivel közeli barátok lettek. Együtt kerülnek a polgári radikalizmus és a szabadkőművesek közösségébe, Biró utóbb államtitkár lesz az 1918-as forradalomban. Első kötetéről Kosztolányi ír bírálatot, s éles szemmel megállapítja, hogy Biró látása a filmesé. Jóslat erejű meglátás, Biró Korda Sándorral együtt emigrációjában a brit filmipar egyik felfuttatója. Politikusként Jászi Oszkárral, Károlyi Mihállyal van kapcsolatban, a filmíró-dramaturgként a korszak európai és amerikai csillagaival. Többféle hálózat tagja, a karrier fényesnek látszik, a magánélete felhőtlenül boldog, de vajon sikerként éli-e meg mindezt ő maga?

Szénási Zoltán (BTK Irodalomtudományi Intézet, Budapest)

Versek egy szerelem kapcsolati hálójában: Csinszka és Babits, 1919–1920

Boncza Berta és Babits Mihály viszonya – köszönhetően a kutatók számára rendelkezésre álló gazdag forrásanyagoknak (levelek, Babits visszaemlékezése, Szabó Lőrinc naplója) – részletesen dokumentált és feldolgozott. Ezt a már többször feltárt történetet elsősorban azoknak a verseknek a csoportján keresztül kívánom vizsgálni, melyek ihletését a Babits-filológia az Ady özvegye és a költő közötti szerelmi viszonyoknak tulajdonít. Előadásomban arra a kérdésre keresem a választ, hogy a kapcsolat sajátos jellegéből fakadóan Babits Csinszka-verseinek milyen retorikai és poétikai jellemzői vannak. Ezzel együtt szükséges felülvizsgálni az ebbe a csoportba tartozó, zömében kéziratban maradt művek datálását, mivel a korábban Gál István és Melczer Tibor által meghatározott szövegcsoporthoz nem minden darabja keletkezett valójában ebben az időintervallumban.

Toldi Éva (Újvidéki Egyetem, Magyar Nyelv és Irodalom Tanszék, Újvidék)

Vonzások és taszítások a vajdasági magyar irodalom kezdetdiskurzusában

Az előadás a vajdasági magyar irodalom konstituálódásának folyamatára irányítja figyelmet. Arra a hálózatra, amelynek középpontjában a megteremtőjének tartott Szenteleky Kornél áll. Szenteleky nem volt predesztinálva arra, hogy kisebbségi író- és irodalmiszervező-szerepet vállaljon. Pályáját Budapesten kezdte, írásai révén már igen fiatalon megbecsült részvevője a magyar irodalmi életnek. Elsőéves medikus korától kezdve a legjelentősebb írókkal együtt, egyenrangú munkatársként publikál a folyóiratokban, regényt és verseket ír, esszéi és európai útjairól szóló írásai vetekszenek a legjobb magyar kortársaiéval. Az európai kulturális minták iránt érzékeny Szenteleky hozta létre és alakította azt a közeget a Vajdaságban, amelynek a szolgálatába állhatott, s amely iránt köteleességet érzett. Az élet és mű vonatkozásában megfigyelhető kettősség egész lényét, munkásságát és személyiségét egyaránt jellemezte és áthatotta, kortársait is foglalkoztatta. Az előadás a vajdasági magyar irodalom kezdetdiskurzusát meghatározó Szenteleky Kornél személyi kapcsolatainak és irodalmi-kulturális kölcsönhatásainak hálóját mutatja meg, amelyet centrum és periféria vonzásának és taszításának függvényében vizsgál.

Tverdota György (ELTE, Professzor Emeritus, Budapest)

A tulok. Az értelmiség mozgástere a munkásmozgalmi szubkultúrában

A 19. század végétől az ezredfordulóig, egy bő évszázadon át több alakváltozatot öltve érvényesült az európai és ezen belül a hazai értelmiség körében egy jól körvonalazható szerep: az intellektuélé, aki szövetségre lép valamelyik, a történelem alakításában magának teret kiharcoló társadalmi osztállyal, és ennek szolgálatára felajánlja szellemi tőkét. Két ilyen osztály volt: a falusi szegény népesség, a parasztság, illetve a városokban letelepedő, gyárakban, üzemekben dolgozó munkásosztály. A tudás és a tömegelő egyesítésén buzgólkodó értelmiség helyzetének alakulását veszem szemügyre előadásomban, vizsgálódásom horizontját e kapcsolattörténet kezdetét követő és végkifejletét megelőző stádiumra korlátozva. Elemzésem középpontjában József Attila és a forradalmi munkásmozgalom viszonya áll, de e konfliktusossá váló kapcsolat hátterét egy egész szellemtörténeti kisvilág alkotja, amelyet egyaránt jól dokumentál Lukács György: Történelem és osztálytudatától Déry *Befejezetlen mondatán*, Kassák Munka-körén és Mannheim „szabadon lebegő értelmiségijén” át Konrád és Szelényi *Az értelmiség útja az osztályhatalomhoz* című munkája. Mozgalmi körökben a munkásmozgalomba bekapcsolódó értelmiségiek nem éppen hízelgő “tulkok” elnevezése sokat elárul e viszony nem éppen feszültségektől mentes jellegéről.

Vallasek Júlia (BBTE, Újságírás és Digitális Média Intézet, Kolozsvár)

Az elmaradt SWOT-analízis és következményei. (Értelmiségi karrierlehetőségek a két világháború közötti regényekben)

A közös hagyomány, nyelv, kultúra és történelem mint nemzetformáló és nemzetmegtartó erők a trianoni határokon kívül kerültek számára a két világháború közti korszakban kiemelt jelentőségű kohéziós tényezővé válnak, átvéve az államhoz mint hatalomhoz, közigazgatási egységhez való ragaszkodás szerepét. A közös nyelv, kultúra, tradíciók ugyanis kívül estek ezek hatáskörén, így módon felül tudták írni a politikai határok elválasztó erejét.

Kutatásomban olyan, két világháború közt íródott regényeket vizsgálok, amelyekben az 1920 után megváltozott helyzetben való értelmiségi karrier, pályaalakító döntések, vagy tágabban a művész lét lehetőségei kerülnek a cselekmény fókuszába.

Varga P. Ildikó (BBTE, Magyar Irodalomtudományi Intézet, Kolozsvár)

Vikár Béla levelei E. N. Setälähez: kulturális csere, innováció, legitimitáció

Előadásomban a kapcsolatháló-elemzés fogalmait használva vizsgálom Vikár Béla (1859–1945) Emil Nestor Setälähez (1864–1935) írott leveleit. Vikárt többnyire a Kalevala fordítójaként és gyűjtőként ismeri a nagyközönség, emellett irodalomszervezői munkássága is jelentős. Setälä finn nyelvész (a Helsinki Egyetemen a finn nyelv professzora), politikus, diplomata (Finnország magyarországi követe 1927–1930 között). A kulturális csere és az innováció felől vizsgálva e dokumentumokat, az elemzés rávilágít a levelezésben résztvevők (nagyobb) kapcsolathálóban betöltött szerepére, valamint a kettejük közötti kapcsolat jellegére. Néhány kiemelt levél vizsgálatán keresztül amellek érvelek, hogy Vikár saját – a kapcsolathálóban betöltött – pozíciójának megerősítését (is) szem előtt tartotta.
